

Gertrūda SAVIČIŪTĖ-NAKTINIENĖ

**LIETUVIŲ IR KITŲ INDOEUROPIEČIŲ KALBŲ
KAUZATYVŲ RAIDOS POLINKIAI**

1. Įvadinės pastabos

Diachroninis tyrimo aspektas, tokis įprastas fonetikos ir morfologijos darbams, skinasi kelią į sintaksės ir semantikos sritį. Šiuolaikinei tipologinei kalbotyrai būtybė ypač naudinga neapsiriboti sinchronišku esamu bendrybių konstatavimu, bet atsižvelgti ir į kalbų giminystę, ir į bendruosius kalbų raidos dėsningumus (plg. Климов 1975 : 28).

Daugelio autorių darbai ir mūsų tiriamama medžiaga rodo, kad kauzatyvumas yra universalis (panchroninė) indoeuropiečių kalbų kategorija, reiškianti priemonėmis, susidariusiomis dažniausiai atskirose kalbose. Tad ir apie kauzatyvų semantikos bei raiškos būdų atitikmenis ir raidos tendencijas yra geriausia kalbėti tipologijos požiūriu.

Tyrimo objektas, kaip ir ankstesniuose darbuose (1980¹, 1980²), yra giminės ir tipologiškai artimos lietuvių, lotynų ir rusų kalbos, priklausančios trimis skirtingoms indoeuropiečių šeimoms grupėms. Didžioji dalis medžiagos yra rinkta iš šių kalbų žodynų, gramatikų, kitų darbų, prieikus naudojamasi ir kitų ide. kalbų duomenimis.

Tiriamųjų kalbų kauzatyvus galima skirstyti gramatikos požiūriu į morfolinius ir sintakinius, arba perifrastinius, tipologijos požiūriu — į sintetinius ir analitinius, sintaksinės semantikos požiūriu — į uždaruosius ir atviruosius. Pastarieji skiriame pagal paviršinės struktūros atitinkamą giliajai, arba vidinei struktūrai, kuri aprašoma perifrazė "daryti taip, kad + tiesioginės nuosakos veiksmažodis". Ši perifrazė sudaryta padarinio reikšmės nusakomojo saknio pagrindu. Ji pasirinkta todėl, kad būtent padarinio, o ne tikslo ar priežasties sudėtiniai prijungiamieji sakiniai turi daugiausia bendrybių su sakniais, kurių tariniu eina kauzatyviniai veiksmažodžiai ar kauzatyvinės analitinės konstrukcijos (apie kauzacijos perifrazę placiau žr. Savičiūtė 1986¹ : 164—165; 1986² : 206—209).

Savo paviršine struktūra neatitinkantys minėtos perifrazės kauzatyvai, išreiskiantys kauzatyvumą glausta forma, vadinami uždaraisiais, atitinkantys perifrazę ir išplėtoti paviršiniame lygmenyje — atviraisiais. Pirmiesiems būdingos morfoliginės, antriesiems — sintaksinės, arba perifrastinės, raiškos formos.

2. Uždarieji kauzatyvai

2.0. Seną indoeuropiečių fleksinių kalbų polinkį sintetiškai nusakyti sudėtingas reikšmes rodo morfologiniai kauzatyvai – kauzatyviniai (priežastiniai) ir kuratyviniai (parūpinamieji) veiksmažodžiai, vienu sakiniu nusakantys du (1) ar tris (2) skirtingus veiksmus. Kauzatyvinio veiksmažodžio šaknimi, su tampančia su pamatinio veiksmažodžio šaknimi, pasakomas kauzuojamasis veiksmas, t.y. tas veiksmas ar būsena, kurios siekia, ar kurių sukelia subjektas kauzatorius, pvz.: (1) *auginti* – *augti*, *smukdyti* – *smukti*, *valgydinti* – *valgyti*, (2) *ausdinti* – *austi*, *siyasdinti* – *siyisti*, *taisydinti* – *taisyti*. Priesaga ir/arba balsių kaita žymima abstrakti kauzacijos reikšmę, t.y. kauzuojantis veiksmas "daryti taip, kad ..." Kauzacijos būdo pati priesaga nerodo, jis paaiškėja iš platesnio konteksto.

2.1. Uždarieji kauzatyvai, reiškiantys paprastąją kauzaciją

2.1.1. Kiekvieną kauzacijos sakinio giliojo lygmens komponentą žymint simboliais (S – subjektas, P – predikatas, O – objektas, → kauzacijos santykis), giliųjų kauzacijos sakinių lygmenį galima pavaizduoti formule (S + P) → (O + P). Pripildyti tą formulę leksinio ir gramatinio turinio padeda minėtoji perifrazė "daryti taip, kad ...". Kauzacijos sakinyje yra 4 komponentai, reiškiantys 2 situacijas: (1) kauzuojančioji situacija (subjektas kauzatorius ir jo kauzuojantysis veiksmas) ir (2) kauzuojamoji situacija (objektas ir subjekto kauzuojamas jo būsenos pakitimas ar veiksmas). Pvz.: sakinį *Šeimininkas g i r d o arkli* skaidome taip: "(1) Šeimininkas +(2) daro taip, kad +(3) arklys +(4) geria", arba *Saulė n u b l u k i n o marškinius*: "(1) Saulė +(2) padarė taip, kad +(3) marškiniai +(4) nubluko".

2.1.2. Uždarieji kauzatyvai ide. kalbose – tai veiksmažodžiai, turintys tam tikrą balsių kaitos laipsnį ir/arba kauzatyvinę priesagą. Ne visos kauzatyvų priesagos gali būti formaliai kildinamos iš ide. prokalbės.

A. Meillet išskiria dvi senųjų ide. kalbų kauzatyvines priesagas (1) *-eje/o- ir (2) -ijo/-i- (Мене 1951 : 190). Pirmosios priesagos atitikmenų yra indoiranėnų, senovės graikų, iš dalies lotynų kalbose. Pvz., sen. gr. φεβομαι "bijau" – φοβέω "gąsdinu". Sanskrite šią priesagą atitinka -áya (Burrow 1959 : 301–302, 330; Елизаренкова 1982 : 367–370), pvz., vart-áya-ti "suka" – várta-ti "sukasi", o lotynų kalboje – *-eiē/ō, pvz.: moneō "primenu" – memini "prisimenu", doceo "mokau" – disco "mokausi" (Тронский 1960 : 215; Safarewicz 1969 : 212). Minėtini ir kiti negausūs lotynų kalbos kauzatyviniai veiksmažodžiai, pvz.: augeo "auginu, didinu", suādeō "patariu, prikalbu, įtikinu", terreō "gąsdinu", torreō "džiovinu" (Ernout 1927 : 231–232). Retos lotynų kalbos formos liudija antrają ide. kauzatyvinę priesagą -ijo/-i-, pvz., sōpiō "migdau" (Ernout 1927 : 235).

Priesaga -ja- ir šaknies balsių kaita būdinga senovės germanų kauzatyvams, pvz.: got. bi-leiban, sen. ang. belifan, sen. fr. b(i)liva, sen. vok. aukšt. bi-liban "pasilikti" – got. bi-laibja-n, sen. isl. leifa, sen. ang. læfan, sen. fr. lēva, lāvi-a "palikti" (СГГЯ IV 142, 169).

Dabartinėje vokiečių kalboje išliko šaknies balsių kaita reiškiama kauza-

tyvumo reliktų, pvz.: *liegen* "gulėti" – *legen* "guldyti, déti", *sitzen* "sėdėti" – *setzen* "sodinti", *trinken* "gerti" – *tränken* "girdyti" ir kt. Analitinės sandaros dabartinėje anglų kalboje taip pat randama morfologinės kauzatyvumo raiškos liekanų. Veiksmažodis *wake* (*woke, waked; waken, woke*) "pabusti; žadinti" turi ir kauzatyvinę, ir nekauzatyvinę reikšmę. Iš būtojo laiko formų *woke* ir *waked* kauzatyvumui reikšti dažniau pasirenkama antroji. Veiksmažodis *rise* (*rose, risen*) "keltis, stotis" skiriasi balsių kaitos laipsniu nuo *raise* "kelti, statyti, žadinti", nors R. Lakoffas (1972 : 187) teigia, jog daugumas angliskai kalbančiųjų nejaucia, kad *raise* būtų padaryta iš *rise*.

Rusų kalboje kauzatyvumas gali būti nereguliariai reiškiamas priesagomis, priešdėliais ir priesagomis bei balsių kaita, pvz.: **висеть** "kaboti" – **вешать** "kabinti", **гаснуть** "gesti" – **гасить** "gesinti", **гибнуть** "žūti" – **губить** "žudyti", **мерзнуть** "šalti – **морозить** "šaldyti", **спать** "miegoti" – **усыплять** "migdyti", **сохнуть** "džiuti" – **сушить** "džiovinti".

Lietvių kalbos morfolinių kauzatyvų klasė yra ypač gausi. Tai priežastiniai veiksmažodžiai, kurių kauzatyvinė reikšmė įforminama balsių kaita ir/arba baltiškos kilmės priesaga -(*d*)*inti*, -(*d*)*yti* (Skardžius 1941 : 529–548; Jablonskis 1957 I : 288–290; Jakaitienė 1968 : 227; Якайтене 1968 : 11; LKG 1971 : 25, 264; LKM 1976 : 110 ir kt.). Priesagos -*yti* atitikmenų kartais randama ir slavų kalbose (Skardžius 1941 : 535).

2.1.3. Sudėtinga yra kauzatyvinių veiksmažodžių kilmės problemos.

A. Desnickaja, remdamasi N. Marro teiginiu, kad vardažodžiai yra anksčiau atsiradę už veiksmažodžius, įrodinėjo vardažodinę kauzatyvinių veiksmažodžių kilmę (1941 : 138–165). Tačiau kalbos duomenys ir daugelio tyrinėtojų darbai rodo, kad kauzatyvinių veiksmažodžiai gali būti kilę ir iš vardažodžių, ir iš veiksmažodžių. Kauzatyvai gali būti siejami: (1) su veiksmažodžiais, (2) ir su vardažodžiais, ir su pirminiais veiksmažodžiais, (3) su vardažodžiais, pvz.: (1) skr. *sadáya-ti* "sodina" – *sídati* "sėdi", (2) skr. *rādháya-ti* "patenkina" – *rādhōti* "vykdo" – *rādhah* "dovana", (3) sen. vok. aukšt. *wermen* "šildyti" – *warm* "šiltas" (plg. Э. Менчер 1966 : 73–79).

Neabejotiną kauzatyvinių (priežastinių) ir paprastųjų veiksmažodžių darybos ryšį, aiškiai suvokiamą dabartinėje lietuvių kalboje, atspindi nuorodos "Dabartinės lietuvių kalbos žodyne" (1972) (toliau – DŽ) ir "Lietvių kalbos žodyne" (toliau – LKŽ), pvz.: *laužti* caus. *lūžti* LKŽ, *pūdyti* prž. *pūti* DŽ. Morfolinių kauzatyvų reikšmės ryšį su vardažodžiais patvirtina ir tai, kad daugelį lietuvių kalbos priesaginių veiksmažodžių galima aprašyti perifrazė "d a r y t i k o k i j", pvz.: *kreivinti* "daryti kreivą" – *kreivas, platinti* "daryti platus" (Якайтене 1968 : 11). Būtent taip LKŽ ir DŽ aiškinami šio tipo veiksmažodžiai, prie kurių santrumpas caus. ar prž. nerašomas, nors daugumas iš jų turi atitinkamą tos pačios šaknies veiksmažodį, reiškiantį "darytis kokiam", pvz.: *silpninti* "daryti silpną, silpnesnį" – *silpnas – silpti, silpnéti; šlapinti* "daryti šlapią" – *šlapias – šlapsti*. Kad žodynuose pasirenkamas toks pateikimo būdas, rodo vardažodinės jų kilmės sampratą. Tačiau kartais iš tiesų būna neaišku, su kuo reikėtų sieti šio tipo kauzatyvinius veiksmažodžius (plg. Skardžius 1941 : 541–544) ir žodynų autoriai renkasi kompromisa, pvz., prie *sendinti* deda santrumpą caus. ir nurodo jį veiksma-

žodj senti, o reikšmes aiškina perifraze "daryti kokį" ir sieja su būdvardžiu senas (LKŽ XII 380).

Yra žinoma hipotezė, pagal kurią kauzatyviniai veiksmažodžiai kildinami iš iteratyvių. B. Delbrückas (1897 : 119) teigė, kad kauzatyvinius veiksmažodis *vardháyati* "auginti" atsirado kitaip iš *várdhaté* "augti" atsiradusį veiksmažodį *vardháyaté* "smarkiai augti".

Kauzatyvinių priesagų kilmę iš dažninių priesagų laikė galima ir B. Serебренниковас, remdamasis dažnai pasitaikančiu šiu priesagų ir jų reikšmių artumu (Серебренников 1974 : 175–176). Kauzatyvinių ir iteratyvinių reikšmių artumą patvirtina ir lietuvių kalbos priesaga -(d)inti, -(d)ytı, galinti turėti abi reikšmes, pvz.: *spaudyti*, *nardyti*, *šaudyti* ir *gydyti*, *guldyti*, *žudyti* ir t.t. Šios priesagos dariniai kartais pavadinami net iteratyvais-kauzatyvais (Kaykenė 1991 : 21).

Pastebėtas kauzatyviniais veiksmažodžiais ir padarinio sakiniais reiškiamo kauzuojančio veiksmo intensyvumas (Saviciūtė 1986 : 159). Tai irgi rodo iteratyvų (bent tų, kurie turi intensyvumo atspalvį) ir kauzatyvų ryšį. Tačiau nė vienas iš čia paminėty faktų neįrodo kauzatyvų kilmę iš iteratyvų. Jų artimumo pagrindas, matyt, yra pats kauzuojančiojo ir iteratyvinio veiksmo aktyvumas (tais atvejais, kai iteratyvai turi intensyvumo atspalvį).

Taigi neradus aiškaus ir konkretaus istorinio prototipo, iš kurio būty galima kildinti įvairius ide. kalbų kauzatyvus, kauzatyvumo kilmę imta sieti su semantinių opozicijų raida. Ide. kalbų kauzatyvumo raidos išeities tašku J. Kuryłowiczius (1964 : 86–88) laikė semantinę būsenos / kauzuojamojaveiksmo opoziciją (būsena > intranzityvinis veiksmas > kauzatyvumas).

Autoriai, tiriantys tranzityvumą—intranzityvumą opozicijų pagrindu, kalba apie kauzatyvumą kaip vieną iš tranzityvumo—intranzityvumo atvejų. S. Krinickaitė parodė, kad tarp tranzityvinių veiksmažodžių su balsiu kaita ir intranzityvinių yra išorinės ir vidinės diatezės opozicija, pvz., *versti* — *virsti*. Ši opozicija, sudaranti seniausią tranzityvumo—intranzityvumo kategorijos sluoksnį, iš pradžių reiškusi semantinę opoziciją daiktuarba kito negyvos subjekto būseną / žmogaus argyvos subjekto veiksmas. Dar ryškesnė tapusi vėlesnė opozicija ne kauzatyvinis veiksmas / kauzatyvinis veiksmazodis (Криницкайте 1979 : 46–49).

A. Paulauskienė (1979 : 21, 26) pagrindine laiko tranzityvumo—intranzityvumo, o ne kauzatyvumo kategorija. Ji skiria tris tranzityvumo tipus: (1) *keisti* — *kisti*, (2) *augti* — *auginti*, (3) *keisti* — *keistis* ir kalba apie tranzityvumo ir kauzatyvumo rodiklių bei funkcijų sutapimą.

J. Stepanovas ide. morfologinių kauzatyvų atsiradimą susiejo su praindo-europiečių vientisinio sakinio tipų rekonstrukcija. Pasak jo, aktyvinės sandaros laikotarpiu egzistavę šie sakinio tipai: (1) aktyvus subjektas + aktyvus veiksmažodis, (2) neaktyvus subjektas + neaktyvus veiksmažodis, (3) aktyvus subjektas + aktyvus veiksmažodis + neaktyvus objektas. Tačiau tuo metu nebuvę gramatiškai įforminti tipo (4) aktyvus subjektas + aktyvus veiksmažodis + aktyvus objektas, pvz.: *Karys užmuša priešą*. J. Stepanovo nuomone, tokie kauzatyvai kaip lie. *žudyti* (: žuti), *marinti* (: mirti), rus.

морить "marinti, naikinti" (: -мереть, -мирать (умирать)) "mirti", skr. *mārāyati* "verčia, leidžia mirti, žudo" (: *máratí, márate, mriyáte* "miršta") yra susiję kaip tik su minėto (4) saknio tipo formavimusi. Pakitus pačiam saknio sandaros pobūdžiui, to tipo sakiniai pasidarė įprasti. Tai, kad daugelio lietuvių kalbos kauzatyvų objektas gali būti žmogus, pvz., *klaidinti – klysti*, taip pat laikoma šios hipotezės įrodymu. Morfologinės kauzatyvinės derivacijos atsiradimas laikomas vienu iš būdu, padėjusių išvengti tam tikrų sunkumų ide. kalbų sandarai keičiantis iš aktyvinės į akuzatyvinę.

2.2. Uždarieji kauzatyvai, reiškiantys sudėtingesnę kauzaciją (kuratyvai)

2.2.1. Iš čia aptariamų fleksinių ide. kalbų tik lietuvių kalboje susiformavo k u r a t y v y, arba parūpinamųjų veiksmažodžių, klasė (verba curativa seu causativa passiva). Ji skiriama nuo kauzatyvinių, arba priežastinių, veiksmažodžių (verba causativa activa).

Kauzatyviniai ir kuratyviniai veiksmažodžiai turi tą pačią priesagą *-dinti* (su kauzatyvų priesaga *-dyti* ir ypač *-yti* kuratyvai daromi retai) ir paprastai tą pačią saknio struktūrą, todėl neretai yra maišomi (apie jų reikšmę bei skyrimo kriterijus plačiau žr. (Jakulienė 1975 : 78 – 81; Savičiūtė 1984 : 73 – 78, 1985 : 236 – 251).

Kadangi abi klasės turi daug bendrybių, o kauzatyvų klasė yra daug gausesnė, išvairesnė savo formomis bei reikšme, tai leidžia manyti, kad kuratyviniai veiksmažodžiai yra atsiradę iš kauzatyvinių.

Kauzatyvinės priesagos formantai *-d-*, kadaise buvęs tik hiato pašalinimo priemonė, vėliau tapo būdingu kuracijos reikšmės rodikliu (Stang 1966 : 374), o kauzacijos priesaga buvo pradėta dėlioti prie jau susiformavusio morfologinio kauzatyvo, pvz., *lakinti – lakindinti* ar prie faktityvinio veiksmažodžio, kurį galima pavadinti leksiniu kauzatyvu, pvz., *siūti – siūdinti*. Panaši antrinė kauzatyvinė derivacija pastebėta ir kitose kalbose (plg. Недялков 1969 : 27).

Kauzacijos ir kuracijos sakinių skirtumai yra ypač akivaizdūs trinarių opozicijų atveju, pvz.: *juokindinti – juokinti – juoktis, kalbindinti – kalbinti – kalbēti, lauždinti – laužti – lūžti, lodindinti – lodinti – loti*. Plg. sakinius su trinarės opozicijos veiksmažodžiais: *Iš klevo šakelių plėšeles p l e š-d i n s i u* (cur.), o iš liemenėlio lenteles pjaudinsiu LTR (Lkv) – *Karklus p l e š i a m* (caus.) ir *pinam vyžus Švnč – Karnos jau p l y š t a* (intr.) J (LKŽ X 166, 179, 248).

Užrašant minėtus kauzacijos ir kuracijos sakinius bendra kauzacijos perifraze, arba jų giliųjų lygmenų pavaizduojant formule, akivaizdžiai matyti jų svarbiausi skirtumai:

Kauzacija:

- (1) "Aš darau taip, kad ..." +
 - (2) "Karnos plyšta"
- $(S + P) \rightarrow (O + P)$

Kuracija:

- (1) "Aš darysiu taip, kad..." +
 - (2) "[Kas nors] darys taip, kad" +
 - (3) "Plėselės plyš"
- $(S_1 + P_1) \rightarrow (S_2 + P_2) \rightarrow (O + P_3)$

Kauzacijos sakiniuose buvo rasti 4 sintaksiniai semantiniai komponentai,

nusakantys 2 situacijas. Kuracijos sakiniuose yra 6 komponentai, nusakantys 3 situacijas:

- (1) kuruojančioji situacija (subjektas kuratorius—initiatorius S₁ ir jo kuruojantis veiksmas P₁),
- (2) tarpinė kuruojamoji situacija (subjektas tarpininkas arba vykdytojas S₂ ir jo betarpiskai atliekamasis veiksmas P₂, kuris buvo kuruojamas subjekto initiatoriaus),
- (3) galutinė kuruojamoji situacija (objektas O ir jo būsenos pakitimas arba veiksmas, kauzuojamas subjekto tarpininko ir kuruojamas subjekto initiatoriaus).

Tad kuracijos sakinių giliojo lygmens formulę galime patikslinti:

$$(S_1 + P_1) \xrightarrow{\text{cur.}} \left\{ (S_2 + P_2) \xrightarrow{\text{caus.}} (O + P_3) \right\}$$

Kuracijos sakinio objeketas yra veikiamas dvigubai — tiesiogiai subjekto tarpininko ir netiesiogiai subjekto initiatoriaus. Todėl kuraciją salygiškai pavadinome "dviguba kauzacija".

Semantikos aspektu, matyt, galima tvirtinti, kad kuratyvinė reikšmė atsirado žodinės (arba D.A. Cruse terminu sakant — reikiavimo) kauzacijos pagrindu, kai buvo reiškiamas netiesioginis, nefizinis gyvo subjekto poveikis kitam gyvam subjektui.

Tokia netiesioginė (V. Nedialkovo terminu — nekontaktinė) kauzacija, artima lietuvių kalbos kuratyvų reikšmei, randama ir kitose kalbose, pvz.: vok. *lassen* + inf. (Миссюра 1952 : 10; Недялков 1971 : 19 tt.), pranc. *faire* + inf. (Абродимова 1954 : 7–10).

Lietuvių kalbos kuracijos sakinių paviršinis lygmuo formavosi netiesioginės nefizinės (žodinės) kauzacijos sakinių pagrindu, kuriuose S₁ — asmuo, P₁ — "įsakyti, liepti, prašyti...", pvz.: *Užlaundyk* (caus.) *vaikus į užpečį* Šts (LKŽ VII 119). Formuojantis kuracijai, komponentų semantika susiaurėjo: S₁ — tik (1) asmuo, turintis įsakymo galią, pvz.: *karalius, ponas* ir pan., (2) asmuo, negalintis, nemokantis atlikti tam tikro darbo, užsakovas, P₁ — (1) "įsakyti, liepti", (2) "užsakyti, prašyti".

Tarpinė kuracijos situacija tik retais ir netipiskais atvejais "prasiskverbia" į paviršinį lygmenį. Pvz.: *Pyvo tris bačkas į svetlyčią per tarenus įnešdino greitai* K. Donel (LKŽ VIII 702); *Vagi už tretj apsivogimą šunimis sudraskydino* S. Dauk (LKŽ II 644). Dažniausiai ji suvokiama iš konteksto ar gramatinės kuratyvinių veiksmažodžių reikšmės. Ši tarpinė kuracijos situacija, paprastai esanti tik giliajame lygmenyje, artima tiesioginei fizinei kauzacijai, kada kauzacijos sakinyje S₁ — asmuo, daiktas ar gamtos jėga, P₁ — įvairūs fiziniai, retai ir nefiziniai veiksmai: *Vaikas (vėjas, obuoliai) šaką laužia*.

Kuratyvuose S₂ — tik (1) asmuo, vykdantis įsakymą, pvz.: *tarnas, budelis*, (2) asmuo, galintis, mokantis atlikti tam tikrą darbą, pvz.: *siuvėjas, kirpejas*, P₂ — (1) įvairūs patarnavimai ir bausmes reiškiantys veiksmažodžiai, pvz.: *įneštinti, nukirsinti*, (2) įvairius profesinius, tam tikro mokėjimo, įgūdžių reikalaujančius veiksmus reiškiantys veiksmažodžiai, pvz.: *austi, statyti* (pastata). Pvz.:

(1) *Herodas buvo n u k i r s d i n e n s šventą Jong*

BP II 366 (LKŽ II 854).

(2) *P a s t a t y d i n k gale lauko trobę J* (LKŽ XIII 674).

Tokiu būdu netiesioginės nefizinės (žodinės) kauzacijos sakiniai buvo pri-
taikyti sudėtingesnei tikrovės situacijai reikšti. Kuracija ir kuratyviniai (pa-
rūpinamieji) veiksmažodžiai formavosi (1) siaurejant, specializuojantis kom-
ponentų reikšmei ir (2) darantis sudėtingesnei giliajai stuktūrai — atsiran-
dant giliajame, o netipiškais atvejais ir paviršiniame lygmenyje dar vienam
subjektui ir jo veiksmui.

3. Atvirieji kauzatyvai

3.0. Daugiau giliojo lygmens komponentų reiškiantys paviršiniame lyg-
menyje ir savo forma artimesni kauzacijos perifrazei kauzatyvai vadinami at-
viraisiais. Atviraisiais kauzatyvais laikoma analitinės kauzatyvinės konstruk-
cijos ir prijungiamieji padarinio sakiniai.

3.1. Atvirieji kauzatyvai, atskirais žodžiais reiškiantys kauzuojantįjį ir kauzuojamąjį veiksmą

3.1. Bendrą fleksinių ide. kalbų raidos polinkį pereiti iš sintetinio į anali-
tinį tipą rodo ir perifrastinių kauzatyvų susidarymas (plg. Lakoff 1972 : 172
— 198; Reklaitis 1974 : 197—214; Ambrasas 1977 : 149 ir kt.). Kauzatyvi-
nės konstrukcijos su pagalbiniais veiksmažodžiais, astojančiais kauzatyvines
priesagas ir/arba balsių kaitą, yra velyvas ide. kalbų darinys.

Šios konstrukcijos aiškiai išskiria kauzuojantįjį ir kauzuojamąjį veiksmus
nusakydamos juos atskirais žodžiais, plg.: *Jmdn singen machen — padaryti*,
kad kas giedoti tur K II 40, *Jmdn weinen machen — ką pravirkinti* K II 40,
binden lassen — rišdinti K.

Perifrastiniai kauzatyvai atsiranda nesant morfologinių kauzatyvų klasės.
Iš triju čia aptariamu kalbų tik viena yra turėjusi šio tipo kauzatyvus. Vyrau-
jančios sintetinės sandaros lotynų kalboje buvo vartojama analitinė kauzaty-
vinė konstrukcija *facere* + inf., netipiška archainiu ir klasikiniu periodu, bet
vartota jau Plauto ir plačiai paplitusi poklasikiniu laikotarpiu. Velyvojoje
lotynų kalboje atsirado ir kita analitinė kauzatyvinė konstrukcija *laxare* +
inf. (Абросимова 1954 : 4—7).

Dažnai šie pagalbiniai veiksmažodžiai turi leksinę aktyvaus veiksmo reikš-
mę, kaip lot. *facere* (plg. Гончарова 1974 : 136—155). Kauzatyvinėse kon-
strukcijose jų pirminė reikšmė, matyt, buvo "priversti padaryti". Būtent šia
reikšme anglų kalboje kauzacijos reikšmei perteikti tam tikru laikotarpiu buvo
vartojami veiksmažodžiai *leten*, *don*, *goren*, *mohen*, vėliau *get*, *have* (Ярцева
1945 : 60).

Pagalbinių veiksmažodžių leksinės reikšmės aiškumas dažnai leidžia pri-
taikyti juos kurio nors vieno kauzacijos tipo raiškai, juos specializuoti.

Velyvojoje lotynų kalboje susidariusi konstrukcija *laxare* + inf. ēmė reikšti
pasyviai kauzaciją, kurios kauzuojantysis veiksmas yra "leisti, netrukdyti" ir
pan. Tokia šios konstrukcijos reikšmė, matyt, yra pagrįsta pagalbinio veiks-

mažodžio *laxare* reikšmėmis "atleisti, leisti (pailsēti), lengvinti, silpninti, mažinti, palikti" ir pan.

Artimas ryšys yra tarp vokiečių kalbos kauzatyvinės konstrukcijos *lassen* + inf. ir jos pagalbinio veiksmažodžio semantikos. Su veiksmažodžio *lassen* reikšme "(pa)liepti, įsakyti, (pa)raginti" galima sieti kai kurias kauzatyvinės konstrukcijas, pvz.: *schmieden oder hämmern lassen – kaldinti K, sich einen Anzug machen lassen – užsisakyti, pasisiūdinti kostiumą* K II 40, *tragen lassen – nešdinti* K ir kt. Lygindami su lietuvių kalbos vertimo atitinkenimis ir su kauzacijos perifraze, šią vokiečių kalbos konstrukciją dažnai galėtume vadinti ne kauzatyvine, o kuratyvine. Su veiksmažodžio *lassen* reikšme "leisti" galbūt yra susiję pasyviosios kauzacijos atvejai, pvz.: *tingedinti caus. tragen sein lassen K, tempsodinti caus. lümmelhaft daliegen lassen* K.

Priešingai, aktyvesnę kauzaciją reiškia konstrukcijos su *machen*, pvz.: *schweigen machen – tildyti* K, *Jmdn springen machen – ką pašankinti* K II 40.

Perifrastiniai kauzatyvai atitinka sintetinių kauzatyvų semantikos tipus, tik yra pasistūmėję sintaksinio atvirumo link. Tačiau vokiečių kalbos konstrukcijos, atitinkančios lietuvių kalbos kuratyvus (*sich die Haare schneiden lassen K – nusikirpdinti*) yra taip pat implicitiškos kauzacijos perifrazei, nes paviršiniame lygmenyje neišreiskia subjekto tarpininko, kaip ir lietuvių kalbos kuratyvai.

3.2. Atvirieji kauzatyvai, eksplicitiškai reiškiantys kauzatyvinę situaciją

3.2.1. Kauzaciją reiškia ir sudėtiniai prijungiamieji padarinio sakiniai, kurie paviršiniame lygmenyje turi daugiausia giliojo lygmens komponentų. Kaip ir kiti prijungiamyjų sakinių tipai jie susidarė ir rutuliojos iau atskirose ide. kalbose, bet turi nemaža sandaros ir reikšmės bendrybių.

Gana tiksliai yra nustatytais rusų kalbos prijungiamyjų padarinio sakinių formavimosi laikas – konstrukcijos su padarinio jungtuku *так что* susidarė tik XII–XVII a. Ankstesniuose rašytiniuose šaltiniuose padarinio jungtuko nerandama (ИГРЯ 322, 332). Ryšys tarp pagrindinio ir šalutinio dēmens buvo silpnas, nes pagrindiniame dēmenyje nebuvvo atliepiamyjų žodžių. Buvo vartojami sujungiamieji jungtukai arba padarinio sakinių dēmenys buvo jungiami be jungtukų (ИГРЯ 323; Пометун 1971 : 24–25).

Padarinio reikšmės sakinių gramatinė sandara senosiuose lietuvių kalbos paminkluose taip pat nėra aiškiai apibrėžta. Jie turėjo jungtukus *teip jog, teip kad, jog, kad, teip idant, jeib, jeng* (Drotvinas 1967 : 65–67). Daugumas iš jų dabartinėje lietuvių kalboje padarinio reikšme nebevartojami arba vartojami labai siaurai.

Velyvą šio tipo sakinių formavimąsi rodo ir lietuvių bei rusų kalbų senųjų raštyų sakiniai, kurių padarinio ir priežasties, padarinio ir tikslo reikšmės nėra aiškiai skiriamos.

Lietuvių kalbos akademinėje gramatikoje netgi neskiriama prijungiamyjų padarinio sakinių tipas, jie laikomi nusakomaisiais sakiniais: "Nusakomieji sa-

kiniai dažniausiai žymi priežasties-padarinio santykius: pagrindinis dėmuo iškelia tam tikrą reiškinį, o šalutinis jį paaiškina, nusakydamas iš jo išplaukiančius padarinius” (LKG III 836).

3.2.2. (1) Prijungiamųjų sakinių, turinčių padarinio reikšmę, formavimasi skatino poreikis e k s p l i c i t i š k a i reikšti s u b j e k t i n i u s ir o b j e k t i n i u s s a n t y k i u s . Kauzuojamosios situacijos semantinis subjektas padarinio sakinyje yra šalutinio sakinio sintaksinis subjektas, o uždarujų kauzatyvų ir analitinių kauzatyvų konstrukcijose jis turi objekto poziciją, pvz.: *Lijo toks lietus, kad a š bematant permirkau – Lietus mane visą permerkė* (DŽ 552).

(2) Visų triju kalbų padarinio sakiniuose gali būti eksplicitiškai išreikštasis k a u z u o j a n č i o j o v e i k s m o (ar "kauzuojančiosios ypatybės") i n t e n s y v u m a s . Daugumas šio tipo sakinių turi jungtuko atliepiamuosius žodžius, pabrėžiančius intensyvumą, stiprumą, gausumą ir pan.: lie. *taip, toks, lot. ita, sic, ejusmōdi, adeo, tantopēre, talis, tantus, tam, hic, is* (Соболевский 1948 : 236), rus. *так, столь, до того, до такой степени* (ГРЯ II(2) 338). Pvz.: *Paémé mane t o k i a baimé, kad aš apsigréžęs bégau* BV III 24 (LKŽ rankraštis); *T a n t u s in curia clamor factus est, ut populus concurreret* Cic. Verr. 2,47 (Соболевский 1948 : 236) "Kuriuoji kilo toks riksmas, kad subėgo žmonės"; *Общее волнение до такой степени сообщилось Буланину, что он даже позабыл о несчастном фонаре и о связанных с ним грядущих неприятностях.* Куприн (ГРЯ II(2) 339) "Bendras jaudulys taip paveikė Bulaniną, kad jis net pamiršo nelemtąjį žibintą ir susijusius su juo būsimus nemalonumus".

Intensyvumą gali rodyti ir atliepiamasis žodis *tai*, einantis su *net* šalutiniam sakinyje arba su *kad* pagrindiniame: *kad ... tai net, tai kad ... net, kad ... tai ... net*, pvz.: *Kad akinau tai akinau tą begėdį, net verkti pradėjo* (Drotvinas 1967 : 62).

(3) Padarinio sakiniuose, kaip ir analitinėse kauzatyvinėse konstrukcijose, k a u z u o j a n t y s i s ir k a u z u o j a m a s i s v e i k s m a s ar b ū s e n a r e i š k i a m i a t s k i r a i s ž o d ŷ i a i s .

Kauzatyviniai veiksmažodžiai pasako vieną veiksmą, pvz., *budinti*, siekiant vieno rezultato *busti*. Čia kauzuojantysis veiksmas ir jo rezultatas laiko atžvilgiu yra labai artimi arba sutampa: rezultatas arba turi būti tuoju pasiekta (Gesinu žvakę), arba jau yra pasiekta (Girdau arkli). Kauzuojančiojo ir kauzuojamojo veiksmo raiška skirtinės šaknies veiksmožodžiais leidžia pasakyti labiau vienas nuo kito nutolusius veiksmus ar būsenas. Dažnai subjektas kauzatorius net nenumato rezultato (t.y. padarinio arba kauzuojamosios situacijos) arba jo nesiekia, pvz.: *Nės, kad verpt reik, jos taip daugel pasakų v a p a, kad jau ir ranka kuodelių p e š t u ž s i m i r š t a* K. Donel (LKŽ XV 671); *Bet ta rožė taip gardžiai k v e p é j o, jog uostydamas t u r é j a i p a m i r š t i visus šios žemės vargus ir rūpesčius* J. Balč (Balkevičius 1963 : 357). Kauzuojančiosios ir kauzuojamosios situacijos nutolimas ypač ryškus pastarajame pavyzdyje, nes čia pasakytas negyvas subjektas negali siekti ar numatyti jokio rezultato. Tokiomis situacijomis reikšti pirmiausia ir prisireikia padarinio sakinių.

Abiejų kauzacijos veiksmų nusakymas atskirais veiksmožodžiais leidžia

eksplicitiškai išreikštī k a u z a c i j o s b ū d ą, kurio negali išreikštī uždarieji kauzatyvai, plg.: *Tokių gražią daina padainavau, kad visi juokiasi* (ЛКГ III 839) — *Prajuokinė visus.*

Veiksmų atskyrimas leidžia aiškiai nusakyti kauzuojančiosios ir kauzuojamosios situacijos l a i k ę s e k ą. Padarinys būna arba po jį sukėlusio veiksmo, arba tuo pačiu metu. Taip laikai ir reiškiami lietuvių ir rusų kalbose. Lotynų kalboje padarinio sakiniuose laikai derinami pagal *consecutio temporum*, bet *perfectum coniunctivi*, *plusquamperfectum coniunctivi* ir *futurum perifrasticum* pasitaiko retai. Iprasti laikai padarinio sakiniuose yra *praesens* ir *imperfectum coniunctivi* (Соболевский 1948 : 236). *Plusquamperfectum coniunctivi* labai retas todėl, kad jo reikšmė prieštarauja padarinio sampratai: padarinys niekada negali būti ankstesnis už jį sukeliančią situaciją (Лосев 1965 : 155).

Gana dažni *consecutio temporum* nesilaikymo atvejai paaiškinami tuo, kad padarinys nusakomas ne saknio laiko, bet kalbėjimo akto laiko atžvilgiu, t.y. priklauso nuo rašančiojo ar kalbančiojo intencijos (Соболевский 1948 : 237).

Veiksmų raiška atskirais veiksmažodžiais leidžia eksplicitiškai nusakyti dar vieną svarbią kauzacijos ypatybę — k a u z u o j a n c i o s i o s ir k a u z u o j a m o s i o s s i t u a c i o s r e a l u m ą. Lietuvij kalbos padarinio sakiniams yra būdingiausios tiesioginės nuosakos (indikatyvo) formos. Rezultato realumo suvokimas aptariamas ir rusų kalbos gramatikoje (ГСРЛЯ 723).

Lotynų kalbos šalutiniuose padarinio sakiniuose gali būti pavartotas konjunktyvas, o tai suteikia panašumo į tikslą ir priežasties (su jungtuku *cum*) sakinius (Draeger 1878 II : 629). Ši ypatybė aiškinama tuo, kad tais sakiniais reiškiamas padarinys yra menamas (Боровский 1975 : 183). Tačiau dažniausiai padarinys, nors ir pasakytas konjunktyvo forma turinčiu veiksmažodžiu, vis dėlto yra suvokiamas kaip realus. Pvz.: *Epaminondas adeo fuit veritatis diligens, ut ne joco quidem mente iniret ut Nep. 15, 3, 1* (Соболевский 1948 : 236) — "Epaminondas taip mylėjo tiesą, kad net juokais nemeluodavo". Čia matome tam tikrą reikšmės ir gramatinės formos neatitikimą: realus padarinys sakinyje perteikiamas nuosaka, kuri paprastai reiškia nerealumą. Taip yra ne tik dėl to, kad padarinys suvokiamas kaip menamas, bet, matyt, ir dėl konjunktyvo vartosenos prijungiamojo saknio démenų ryšiui nusakyti.

4. Išvados

4.1. Lietuvij ir kity indoeuropiečių kalbų raidoje pastebimas poslinkis nuo uždaryjų prie atvirųjų kauzatyvumo raiškos būdų. Situacijos, kurias galima implicitiškai nusakyti morfologiniais kauzatyvais, ilgainiui vis labiau linkstama reikštī eksplicitiškai.

4.2. Kauzacijos suvokimas kauzatyvų raidos pradžioje ir vėliau, matyt, buvo ir liko susijęs su laiku. Reiškiant kauzuojantį veiksmą ir kauzuojamą būseną (ar veiksmą) viena veiksmažodžio forma tas veiksmas ir būsena buvo nusakomi kaip vienalaikiai arba artimi laiko atžvilgiu. Taip pat buvo suvokiamas ir atviraisiais kauzatyvais reiškiama kauzacija. Tik pastaruoju

atveju buvo galima išreikšti jvairesnius padarinius, ne tik vieną kurį, kaip morfologiniai kauzatyvai (*girdyti* → *gerči*).

4.3. Uždarieji kauzatyvai nusako tokią pat sudėtingą situaciją kaip ir atvirieji. Formuojantis atviriesiems kauzatyvams gilusis lygmuo netampa sudėtingesnis, tik gauna eksplicitinę raišką. Kauzuojančiojo ir kauzuojamojo veiksmų nusakymas dviem atskirais veiksmažodžiais būdingas analitinėms kauzatyvinėms konstrukcijoms ir prijungiamiesiems padarinio sakiniams, o kauzacijos objekto perkėlimas į subjekto poziciją – tik pastariesiems.

Priešingai, formuojantis kuratyvams, išliko implicitinis raiškos būdas, bet pasidare sudėtingesnis gilusis lygmuo. Kuratyvai atsirado iš netiesioginė nefizinė (t.y. žodinė) kauzaciją reiškiančių morfologinių kauzatyvų, pritaikytų sudėtingesnei situacijai reikšti. Kadangi giliajame lygmenyje čia atsiranda subjektas tarpininkas ir jo veiksmas, tai kuraciją galima interpretuoti kaip specializuotą "dvigubą kauzaciją".

4.4. Atvirų kauzatyvų formavimasi skatino uždaryjų kauzatyvų klasės negausumas. Analitinės kauzatyvinės konstrukcijos radosi tose kalbose, kuriose nebuvvo (arba beveik nebuvvo) kauzatyvinių veiksmažodžių. Matyt, dėl to lietuvių kalboje palyginti negausu atvirų kauzatyvų – nusakomųjų padarinio reikšmės sakinių, ir jie nėra griežtai iiforminti. Dėl gausios morfologinių kauzatyvų klasės jie čia buvo ir yra kiek mažiau reikalingi negu lotynų ar rusų kalboms.

Atvirų kauzatyvų atsiradimas kiek išplatė ir pačią kauzacijos samprata. Istoriskai pirminė uždaryjų kauzatyvų reikšmė yra "aktyvus gyvo subjekto veiksmas, tiksliskai ir griežtai nukreiptas į objektą". Vėliau kauzatyvai ėmė reikšti (ypač padarinio sakiniuose): "bet kokio subjekto būsena (ar veiksmas, tiksliau – poveikis) netiksliskai ir silpnai nukreipta į objektą".

Kauzacijos panchroninis semantinis tipas – "subjekto aktyvus veiksmas, nukreiptas į tam tikrą situaciją kaip objektą (objekto veiksmą ar būsenos kitimą)".

Kauzacijos diachroniniu prototipu galima laikyti opoziciją "aktyvus veiksmas / būsena" ir sieti ją su "aktyvinės" praindeuropiečių saknio sandaros hipoteze.

Sutrumpinimai¹

aukšt.	–	aukštaičių
fr.	–	frigu
got.	–	gotų
ide.	–	indoeuropiečių
ir.	–	iranėnų
isl.	–	islandų
lie.	–	lietuvių
pranc.	–	prancūzų
sen.	–	senovės
skr.	–	sanskrito

¹ Čia nepaminėti sutrumpinimai vartojami kaip LKŽ.

LITERATŪRA

1. A m b r a z a s V. Lietuvių kalbos istorinės sintakses metodo problema. — Lietuvos TSR MA darbai. A serija. T. 4(61), 1977, p. 139—154.
2. B a l k e v i č i u s J. Dabartinės lietuvių kalbos sintaksė. V., 1963.
3. B u r r o w T. The sanskrit language. London, 1959.
4. C r u s e D.A. A note on English causatives. — Linguistic Inquiry. Vol. 3, N 4, 1972, p. 520—528.
5. D e l b r ü c k B. Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen. Bd. 1, Strassburg, 1987.
6. D r a e g e r A. Historische Syntax der lateinischen Sprache. Bd. 1,2, Leipzig, 1878.
7. D r o t v i n a s L. Padarinio konstrukcijos lietuvių literatūrineje kalboje. — Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Kalbotyra. T. 17, 1967, p. 61—80.
8. E r n o u t A. Morphologie historique du latin. Paris, 1927.
9. J a b l o n s k i s J. Rinktiniai raštai. T.1, V., 1957.
10. J a k a i t i e n ė E. Deverbatyviniai dabartinės lietuvių kalbos veiksmažodžiai su priesaga *-inti*. — Baltistica. T. 4(2), 1968, p. 221—229.
11. J a k a i t i e n ė E. Veiksmažodžių daryba (Priesagų vediniai). V., 1973.
12. J a k u l i e n ė A. Priežastinių ir parūpinamųjų veiksmažodžių skyrimo kriterijai. — Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Kalbotyra. T. 26(1), 1975, p. 78—81.
13. K - K u r s c h a t Fr. Littauisch-deutsches Wörterbuch. Hale, 1883.
14. K I, K II - K u r s c h a t Fr. Deutsch-littauisches Wörterbuch. Hale, Bd.1, 1870; Bd.2, 1874.
15. K u r y ł o w i c z J. The inflectional categories of Indo-European. Heidelberg, 1964.
16. L a k o f f R. Another Look at Drift. — In: Linguistic Change and Generative Theory. Bloomington, 1972, p. 172—198.
17. L K G — Lietuvių kalbos gramatika. V., T. 1, 1965; T. 2, 1971; T. 3, 1976.
18. L K M — J a k a i t i e n ė E., L a i g o n a i t ē A., P a u l a u s k i e n ė A. Lietuvių kalbos morfologija. V., 1976.
19. P a u l a u s k i e n ė A., Gramatinės lietuvių kalbos veiksmažodžio kategorijos. V., 1979.
20. R e k l a i t i s J. K. Evidence for directed drift from Lithuanian. — Scandoslavica. T. 20, 1974, p. 197—214.
21. S a f a r e w i c z J. Historische lateinische Grammatik. Halle (Saale), 1969.
22. S a v i č i ū t ē G. Parūpinamieji veiksmažodžiai ir sakinio struktūra. — Kn.: Jaunyjų filologijų darbai. T. 1, V., 1984, p. 73—78.
23. S a v i č i ū t ē G. Parūpinamųjų veiksmažodžių semantika. — Kn.: Lietuvių kalbotyros klausimai. T. 24, 1985, p. 236—251.
24. S a v i č i ū t ē G. Dėl lietuvių kalbos kauzatyvinių konstrukcijų semantikos. — Kn.: Lietuvių kalbotyros klausimai. T. 25, 1986, p. 157—167.
25. S a v i č i ū t ē G. Dėl lietuvių kalbos priežastinių veiksmažodžių reikšmės aprašymo. — Kn.: Jaunyjų filologijų darbai. T. 2, V., 1986, p. 206—209.
26. S k a r d ž i u s Pr. Lietuvių kalbos žodžių daryba. V., 1941.
27. S t a n g C h r. S. Vergleichende Grammatik der Baltischen Sprachen. Oslo-Bergen-Tromsö, 1966.
28. A б р о с и м о в а Т. А. Способ выражения каузативности во французском языке. Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Ленинград, 1954.
29. Б о р о в с к и й Я. М., Б о л д ы р е в А. В. Учебник латинского языка. Москва, 1975.
30. Г о н ч а р о в а Н. А. Функционально-семантическая характеристика латинского глагола *facere* (на материале классической латыни). — Дисс. ... канд. филол. наук. Киев, 1974.
31. Г Р Я — Грамматика русского языка. Т.2, ч. 1, 2, Москва, 1960.
32. Г С Р Л Я — Грамматика современного русского литературного языка. Москва, 1970.

33. Десницкая А. В. Каузативные глаголы. — Уч. зап. Ленинградского университета. Сер. филологических наук. Вып. 5, 1941, с. 138—165.
34. Елизаренкова Т. Я. Грамматика ведийского языка. Москва, 1982.
35. ИГРЯ — Историческая грамматика русского языка. Синтаксис. Сложное предложение. Москва, 1979.
36. Кауке А. А. История корневых глаголов с основой на -a в литовском языке (типы СeC, CéC, CaC, CoC, CuoC). Автореф. дисс. ... д-ра филол. наук. Вильнюс, 1991.
37. Климов Г. А. О понятии языкового типа. — Вопросы языкознания. № 6, 1975, с. 21—28.
38. Криницкий С. А. Классификация глагольных оппозиций по переходности / неперходности в литовском языке. — В кн.: Проблемы синтаксиса и структуры слова. Москва, 1979, с. 42—53.
39. Лосев А. Ф. О законах сложного предложения в латинском языке. — В кн.: Статьи и исследования по языкознанию и классической филологии. Москва, 1965, с. 131—195.
40. Мейе А. Общеславянский язык. Москва, 1951.
41. Менчер Э. М. К вопросу о происхождении каузативных глаголов. — Ученые записки Томского университета. № 59, 1966, с. 73—79.
42. Миссюра Н. А. Каузативные глаголы и каузативные конструкции в немецком языке. Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Москва, 1952.
43. Недялков В. П. Каузативные конструкции в немецком языке. Аналитический каузатив. Ленинград, 1971.
44. Недялков В. П., Сильничкий Г. Г. Типология каузативных конструкций. — В кн.: Типология каузативных конструкций. Морфологический каузатив. Ленинград, 1969, с. 5—19.
45. Пометун Т. Е. К вопросу о формировании в русском литературном языке сложноподчиненных предложений с придаточным следствия. — Уч. зап. Таджикского университета. Сер. филологическая. Вып. 4, 1971, с. 23—27.
46. Савичют Г. С. Предикаты цели и предикаты каузации (на материале флексивных индоевропейских языков). Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Москва, 1980.
47. Савичют Г. С. Предикаты цели и предикаты каузации. — Изв. АН СССР. Сер. лит-ры и яз. Т. 39, № 6, 1980, с. 539—548.
48. Серебренников Б. А. Вероятностные обоснования в компаративистике. Москва, 1974.
49. СГГЯ — Сравнительная грамматика германских языков. Т. 4. Москва, 1966.
50. Соболевский С. И. Грамматика латинского языка. Т. 1, Москва, 1948.
51. Степанов Ю. С. Балто-славянское и индоевропейское предложение (проблемы реконструкции). — Baltistica. 24(2), 1988, с. 116—130.
52. Тронский И. М. Историческая грамматика латинского языка. Москва, 1960.
53. Якайтне Э. Суффиксальные глаголы современного литовского языка. Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Вильнюс, 1968.
54. Ярцева В. Н. Категория каузативности в английском языке. — В. кн.: Тезисы докладов по секции филологических наук. Ленинград, 1945, с. 60—62.

LIETUVIŲ IR KITŲ INDOEUROPIEČIŲ KALBŲ KAUZATYVŲ RAIDOS POLINKIAI

Reziumė

Ide. kauzatyvai rutuliojosi nuo uždarytų prie atvirųjų eksplicitinės raiškos link: (1) išskaidant kauzacijos veiksmus, išreiškiant juos atskirais veiksmažodžiais (analytiniuose kauzatyvuose ir padarinio sakiniuose), (2) kauzacijos objektą perkellant į subjekto poziciją (padarinio sakiniuose).

Kauzacijos panchroninis semantinis tipas — "Subjekto aktyvus veiksmas, nukreiptas į tam tikrą situaciją kaip objektą (objekto veiksmą ar būsenos kitimą)".

Kauzacijos diachroninis prototipas — opozicija "aktyvus veiksmas / būseną" kaip proide. aktyvo / pasyvo opozicijos atspindys.

ON THE TRENDS OF DEVELOPMENT OF LITHUANIAN AND INDO-EUROPEAN CAUSATIVE CONSTRUCTIONS

Summary

Indo-European close causatives are developing into open causatives, towards the explicit expression: (1) by decomposing the actions of causation, expressing them by separate verbs (in the analytic causative constructions and sentences of result), (2) by moving the object of causation to the subject position (in the sentences of result).

Semantic panchronicistic type of causation is defined as "Active purposive action of subject, strictly directed to object (its action or change of state)."

Diachronic prototype of causation — "active action / state" can be regarded as a reflection of active / passive opposition in Proto-Indo-European.